

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS

აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 115-ე წლისთავისადმი
მიძღვნილი საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის

მასალების კრებული

თანამედროვე ეკონომიკა, ეკონომიკური მენეჯმენტი და
ეკონომიკის პანდემიური პრობლემები:
გამოწვევები, გადაჭრის გზები

CURRENT ECONOMY, ECONOMIC SCIENCE AND
PANDEMIC PROBLEMS OF ECONOMY:
THE CHALLENGES AND WAYS OF FINDING SOLUTION

PROCEEDINGS OF MATERIALS

of International Scientific Conference
Dedicated to the 115th Birth Anniversary of Academician Paata Gugushvili

თბილისი Tbilisi
2020

PROCEEDINGS OF MATERIALS

მასალების კრებული

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი
IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS

აკადემიკოს პაატა გუგუშვილის დაბადებიდან 115-ე წლისთავისადმი მიძღვნილი
საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციის
მასალების კრებული

“თანამედროვე ეკონომიკა, ეკონომიკური მენეჯერება და
ეკონომიკის პანდემიური პრობლემები:
გამოწვევები, გადაჭრის გზები”

(17-18 ოქტომბერი, 2020)

Proceedings of Materials
of International Scientific Conference
Dedicated to the 115th Birth Anniversary of Academician Paata Gugushvili

**CURRENT ECONOMY, ECONOMIC SCIENCE AND
PANDEMIC PROBLEMS OF ECONOMY:
THE CHALLENGES AND WAYS OF FINDING SOLUTION**

(17-18 October, 2020)

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა
PUBLISHING HOUSE OF PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE
OF ECONOMICS OF IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY

თბილისი Tbilisi
2020

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტში 2020 წელს გამართულ საეთაშორისო სამეცნიერო კონფერენციაზე წაკითხული მოხსენებების მასალები

Materials of reports made at the international scientific conference held at Paata Gugushvili Institute of Economics of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University in 2020

სამეცნიერო-სარედაქციო კოლეგია: რ. აბესაძე (მთავარი რედაქტორი), დ. ასლანიშვილი, თ. არნანია-კეპულაძე, თ. ბერიძე, ვ. ბერულავა, ნ. ბიბილაშვილი (პასუხისმგებელი მდივანი), ვ. ბურდული, თ. გოგოხია, ლ. დათუნაშვილი, ვ. ერქომაიშვილი, ე. კაკულია, მ. კვარაცხელია, ი. კინდზერსკი, ალ. კურატაშვილი, თ. ლაზარაშვილი, მ. მუჩიაშვილი, ს. პავლიაშვილი, ვლ. პაპავა, ა. სილაგაძე, დ. სოროკინი, ა. სულაბერიძე, კ. ქველაძე, მ. ხუსკივაძე, რ. ჯავახიშვილი

Scientific-editorial Board: R. Abesadze (Editor-in-Chief), T. Arnania-Kepuladze, D. Aslanishvili, T. Beridze, G. Berulava, N. Bibilashvili (Executive Secretary), V. Burduli, L. Datunashvili, G. Erkomaishvili, T. Gogokhia, R. Javakhishvili, E. Kakulia, Y. Kindzerskiy, K. Kveladze, M. Khuskivadze, Al. Kuratashvili, M. Kvaratskhelia, T. Lazarashvili, M. Muchiashvili, V. Papava, S. Pavliashvili, A. Silagadze, D. Sorokin, A. Sulaberidze

რეცენზენტები: ემდ ვ. ბურდული
ემდ ვ. ბერულავა

Reviewers: Doctor of Economic Sciences V. Burduli
Doctor of Economic Sciences G. Berulava

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტი, 2020

© IVANE JAVAKHISHVILI TBILISI STATE UNIVERSITY
PAATA GUGUSHVILI INSTITUTE OF ECONOMICS, 2020

ISBN 978-9941-13-391-6

სამეცნიერო-საორბანიზაციო კომიტეტი:

- რამაზ აბესაძე (თავმჯდომარე) – ინსტიტუტის დირექტორი, ემდ, პროფესორი
- ვლადიმერ პაპაია – აკადემიკოსი, თსუ პროფესორი
- ავთანდილ სილაგაძე – აკადემიკოსი, თსუ პროფესორი
- ნოდარ ჭითანავა – საქ. ს/მ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი
- პაატა კოლუაშვილი – საქ. ს/მ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი
- ანზორ აბრალაია – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, პროფესორი
- ეგენი ბარათაშვილი – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, პროფესორი
- გივი ბედიანაშვილი – ევროპის უნივერსიტეტი, პროფესორი
- თეიმურაზ ბერიძე – თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, პროფესორი
- გიორგი ბერულავა – თსუ პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი, პროფესორი
- ვახტანგ ბურღული – თსუ პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი, პროფესორი
- რევაზ კაკულია – თსუ პროფესორი
- მურმან კვარაცხელია – თსუ პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი, პროფესორი
- ალფრედ კურატაშვილი – თსუ პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი, პროფესორი
- ელგუჯა მექვაბიშვილი – თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, პროფესორი
- სოლომონ პავლიაშვილი – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, პროფესორი
- ავთანდილ სულაბერიძე – დემოგრაფიისა და სოციოლოგიის ინსტიტუტი, პროფესორი
- თეიმურაზ შენგელია – თსუ პროფესორი
- ლალი ჩაგელიშვილი – გურამ თავართქილაძის სასწავლო უნივერსიტეტი, პროფესორი
- ნათია წიკლაშვილი – ბათუმის შ. რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პროფესორი
- ეთერ ხარაიშვილი – თსუ პროფესორი
- მიხეილ ჯიბუტი – საქ. ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდენტი, პროფესორი
- თამილა არნანია-კეპულაძე – ა. წერეთლის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პროფესორი
- ნანა ბიბილაშვილი – თსუ პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი, აკად. დოქტორი
- ბადრი გენბაია – ბათუმის შ. რუსთაველის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პროფესორი
- ლინა დათუნაშვილი – თსუ პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი, აკად. დოქტორი
- გულნაზი ერქომაიშვილი – თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, ასოც. პროფესორი
- გოჩა თუთბერიძე – ევროპის უნივერსიტეტი, პროფესორი
- ეთერ კაკულია – თსუ პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი, აკად. დოქტორი
- ნაზირა კაკულია – თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, ასოც. პროფესორი
- თეა ლახარაშვილი – თსუ პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი, აკად. დოქტორი
- გივი ლემონჯავა – ქართული უნივერსიტეტი, ასოც. პროფესორი
- მარინა მუჩიაშვილი – თსუ ეკონომიკისა და ბიზნესის ფაკულტეტი, ასოც. პროფესორი
- დალი სოლოლაშვილი – ა. წერეთლის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტი, პროფესორი
- ფატი შენგელია – სასწავლო უნივერსიტეტი ევროპული აკადემია, ასოც. პროფესორი
- მამუკა ხუსკივაძე – თსუ პ. გუგუშვილის სახ. ეკონომიკის ინსტიტუტი, აკად. დოქტორი

სამეცნიერო-საორბანიზაციო კომიტეტის უცხოური წევრები

- ფრენკ არაუჰო - კალიფორნიის უნივერსიტეტი ბერკლი, პროფესორი (აშშ)
- ლარისა ბელინსკაია - ვილნიუსის უნივერსიტეტი, პროფესორი (ლიეტუვა)
- იოშუა ბერნშტეინი - ნიუ იორკის უნივერსიტეტი, პროფესორი (აშშ)
- მიხაილ გოლოვინი - რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტი, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი (რუსეთი)
- რუსლან გრინბერგი - რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტი, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი (რუსეთი)
- სიმონე გუერჩინი - ფლორენციის უნივერსიტეტი, პროფესორი (იტალია)
- ბარნი ერედია - საგანმანათლებლო კონსორციუმ ინსტიტუტი, პროფესორი (აშშ)
- ვოლფგანგ ვენგი - ბერლინის ტექნიკური უნივერსიტეტი, პროფესორი (გერმანია)
- ტომას დ. ვილეთი - კლერმონტის უნივერსიტეტი, პროფესორი (აშშ)
- ელდარ ისმაილოვი - კავკასიის სტრატეგიული კვლევების ინსტიტუტი, პროფესორი (აზერბაიჯანი)
- გინდრა კასნაუსკიენე - ვილნიუსის უნივერსიტეტი, პროფესორი (ლიეტუვა)
- სტივენ კოენი - კოლუმბიის უნივერსიტეტი, პროფესორი (აშშ)
- დავით კურტანიძე - პროფესორი (აშშ)
- სლავომირ პარტიცკი - იოანე პავლე II-ს სახელობის ლუბლიანას კათოლიკური უნივერსიტეტი, პროფესორი (პოლონეთი)
- მიხეილ როკეტლიშვილი - საქართველოს ეროვნული მეცნიერებათა აკადემიის უცხოელი წევრი (აშშ)
- გაბინა სავინა - ხარკოვის ტექნიკური უნივერსიტეტი, პროფესორი (უკრაინა)
- ჯეფრი საქსი - კოლუმბიის უნივერსიტეტი, პროფესორი (აშშ)
- დიმიტრი სოროკინი - რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტი, რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი (რუსეთი)
- დაროდ ჯ. სტეინლი - ჰეპერდაინის უნივერსიტეტი, პროფესორი (აშშ)
- ალექს სტუპნიცკი - ტარას შევჩენკოს სახელობის კიევის ეროვნული უნივერსიტეტი, პროფესორი (უკრაინა)
- ადამ ნიუმენ ტიორნერი - ლესტერის უნივერსიტეტი, პროფესორი (დიდი ბრიტანეთი)

კონფერენციის საორბანიზაციო ჯგუფი:

თეიმურაზ გოგონია (ხელმძღვანელი), გოჩა გოგუაძე, ნინო კედია, ეთერ ჯაბანაშვილი

პანდემიით გამოწვეული რისკები და ანტიკრიზისული მენეჯმენტი

ანოტაცია. დღეს არსებული გლობალიზაციის პირობებში, საზღვრების ღიაობისა და პრაქტიკულად შეუზღუდავი, თავისუფალი მიმოსვლის შედეგად, მსოფლიო ქვეყნების უმრავლესობა ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული გამძაფრებული სავაჭრო ურთიერთობებითა და გლობალურ დონეზე სწრაფად მზარდი ტურისტული გადაადგილებებით, რაც ამჟამინდელი პანდემიით გამოწვეულ რისკებს სულ უფრო მეტად ზრდის. თუმცა, მეორე მხრივ, მოცემული რისკები შეიძლება ვაქციოს შესაძლებლობებად. ამიტომ, ნაშრომში წარმოდგენილია პანდემიით გამოწვეული რისკები და ამ რისკების შესაძლებლობებად ქცევის ერთგვარი მიმართულებები. ანტიკრიზისული მენეჯმენტი კი სწორედ მსგავსი რისკების მართვის, შემცირებისა და თავიდან არიდების ეფექტურ მეთოდს წარმოადგენს.

საკვანძო სიტყვები: პანდემია, რისკები, შესაძლებლობები, ანტიკრიზისული მენეჯმენტი.

შესავალი

პანდემია - Covid-19 - დღევანდელ პირობებში მასშტაბურ კრიზისს წარმოადგენს მსოფლიოს უმრავლესი ქვეყნების ჯანდაცვის სფეროსათვის. მას შემდეგ, რაც 2019 წლის ბოლოს პირველად გამოჩნდა კორონავირუსი, იგი გავრცელდა ყველა კონტინენტზე (გარდა ანტარქტიდისა).

საქართველოსთვის, როგორც განვითარებადი ეკონომიკის მქონე ქვეყნისათვის, საერთაშორისო ორგანიზაციების, ცალკეული სახელმწიფოებისა თუ კერძო ინვესტორებისაგან ფულადი რესურსების ან სხვადასხვა სახის დახმარების მოზიდვა ძალზე მნიშვნელოვანია. საქართველოს ეკონომიკაში საერთაშორისო ფულადი რესურსები მოცემულ კრიზისამდეც საკმაოდ მნიშვნელოვანი წილით იყო წარმოდგენილი. გარდა ამისა, ტურიზმის სფეროსგან მიღებული შემოსავლები და ფულადი გზავნილები მშპ-ს დაახლოებით 25%-ს წარმოადგენდა. აქედან გამომდინარე, საერთაშორისო დონორებისგან მიღებული დახმარების ზომა მეტწილად განსაზღვრავს, რამდენად მოხდება პანდემიისგან გამოწვეული შესაძლო მწვავე ეკონომიკური ზიანის შემცირება. თუმცა, ვფიქრობ, ყოველი მწვავე თუ საშუალო დონის კრიზისის დროს საქართველოს ეკონომიკის კრიზისისგან გამოყვანა არ უნდა იყოს დამოკიდებული მხოლოდ საერთაშორისო დონორების მიერ გაწეულ დახმარებაზე. ამისათვის, ჩემი აზრით, აუცილებელია შეიქმნას ანტიკრიზისული ფონდი, სადაც ქვეყანამ ეტაპობრივად უნდა მოახდინოს თანხების მობილიზება და რეზერვირება, რაც იქნება სტაბილური ეკონომიკური განვითარებისა და სახელმწიფოს არსებობის ერთ-ერთი მყარი გარანტი.

კოლფისი განიცადა იმ ქვეყნებმა, რომელთაც საგანგებო მდგომარეობის ცენტრალიზებული მართვა ვერ განახორციელეს. კრიზის-მენეჯმენტის ეფექტიანი მართვისათვის სხვადასხვა დონის მთავრობების მიერ გაკეთებულმა განცხადებებმა და მიდგომებმა გამოიწვია არეულობა, შეიქმნა გაურკვეველი ვითარებები, რამაც გაართულა მართვის პროცესები. საბედნიეროდ, საქართველომ დროულად მოახდინა კრიზისული ვითარების ცენტრალიზებული მართვა, რითაც წარმატებით ცდილობს თავიდან აიცილოს პანდემიით გამოწვეული მოსალოდნელი საფრთხეები.

კოვიდ-19-ის პანდემია ჯერ ისევ მძვინვარებს მსოფლიო მასშტაბით, ხოლო პოსტ-პანდემიურ პერიოდში მოსალოდნელია გლობალური სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისის გამძაფრება, თუმცა ის, აგრეთვე იძლევა შესაძლებლობას, მოვახდინოთ უფრო კომპლექსური მიდგომა ჯანმრთელობის დაცვისა და ჯანსაღი ცხოვრების წესის პოპულარიზებისათვის, მოვახდინოთ ინვესტიციების დაბანდება სამედიცინო სფეროსა და უფრო სტაბილური მიწოდების ჯაჭვებში, რითაც მოკლევადიან პერიოდში დიდი ალბათობით ვერ, მაგრამ გრძელვადიან პერსპექტივაში ყველანი მივიღებთ მნიშვნელოვან ბენეფიტებს (სარგებელს).

* * *

Covid-19-ის საქართველოში გამოჩენიდან უკვე რამდენიმე თვეა გასული. თუ ჩვენს ქვეყანაში დაინფიცირებულთა სტატისტიკას გადავხედავთ და მოვახდენთ მოცემული ციფრების შედარებას სხვადასხვა რეგიონულ თუ საერთაშორისო მასშტაბით სახელმწიფოთა სტატისტიკურ მონაცემებს, შეიძლება ითქვას, რომ საქართველომ შედარებით წარმატებულად (ჯერჯერობით, და იმედს გამოვთქვამ, რომ სამომავლოდაც ასე იქნება) მოახერხა ვირუსის გავრცელების დროულად ლოკალიზება და მართვა, რითაც მყიფე ჯანდაცვის სფერო გადატვირთვისგან იხსნა.

თუმცა, პარადოქსულია საკითხი, თუ რა უფრო მეტს ზიანს მოუტანს ქვეყანას და საზოგადოებას: პანდემიის გავრცელების საწინააღმდეგოდ გატარებული პრევენციული ღონისძიებებისგან წარმოქმნილი ხარჯები თუ თავად დაავადებით გამოწვეული ზიანი.

აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველომ ბოლომდე არ მოახდინა ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის რეკომენდაციებისა და ინსტრუქციების გათვალისწინება, რომლებიც ხშირ შემთხვევაში ატარებდა ორაზროვან ან ბუნდოვან ხასიათს (მაგალითად, ინსტრუქციები ქირურგიული პირბადეების არაეფექტიანობის შესახებ ან რეკომენდაციები საერთაშორისო მოძრაობის არ აკრძალვაზე).

მიუხედავად საქართველოში მოცემული პრევენციული ღონისძიებების შედეგად მიღწეული გარკვეული წარმატებებისა, ქვეყანა მზად უნდა იყოს სცენარის მოსალოდნელი გართულებისთვისაც. საქართველოც, ისევე როგორც დანარჩენი მსოფლიოს სახელმწიფოები, დგას მნიშვნელოვანი დილემისა და გამოწვევის წინაშე:

- არ შენეღდეს ეკონომიკური აქტივობები, რათა ქვეყნის ეკონომიკამ არ განიცადოს კოლაფსი.
- იზრუნოს მოსახლეობის ჯანმრთელობაზე და უზრუნველყოს მათი უსაფრთხოება.

ყველაზე მეტად პანდემიით გამოწვეული მოსალოდნელი ეკონომიკური კრიზისი მოწყვლად ჯგუფებს შეიძლება შეეხოს: მცირე ტიპის სამეწარმეო სუბიექტებს, დღიურ გამომუშავებაზე მყოფ პირებს, საწარმოთა მუშახელს და თვითდასაქმებულ პირებს.

დღეს არსებული გლობალიზაციის პირობებში, საზღვრების ღიაობისა და პრაქტიკულად შეუზღუდავი, თავისუფალი მიმოსვლის შედეგად, მსოფლიო ქვეყნების უმრავლესობა ერთმანეთთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული გამძაფრებული სავაჭრო ურთიერთობებითა და გლობალურ დონეზე სწრაფად მზარდი ტურისტული გადაადგილებებით, რაც პანდემიით გამოწვეულ რისკებს სულ უფრო მეტად ზრდის.

პანდემიით გამოწვეული რისკები ხასიათდება დიდი მრავალფეროვნებით, რომელთა შორისაცაა:

1. სამედიცინო რისკები. მოცემული რისკები მოიცავს საავადმყოფოების შესაძლო გადატვირთვას; მედიკოსებისთვის პანდემიის შესახებ ინფორმაციის ასიმეტრიულობას; ჯანდაცვის სისტემისთვის გამოყოფილი თანხების რაციონალურად და მიზნობრივად ხარჯვას, რაც ასევე გულისხმობს კორუფციული რისკვაქტორების იდენტიფიკაციას და ადეკვატური ზომების გატარებას.

2. უმუშევრობის რისკები. პანდემიის პირობებში ბევრმა საწარმომ გაატარა ხარჯების შემცირების პოლიტიკა, რაც ხშირ შემთხვევაში გულისხმობდა პერსონალის რაოდენობის შეკვეცასაც. აღნიშნული კი, სამწუხაროდ, ხელს შეუწყობს უმუშევრობის დონის მატებას.

3. კორუფციის რისკები. სამწუხაროდ, საერთაშორისო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ მსგავსი კრიზისების წარმოქმნისას ხორციელდება კორუფციის რისკების ზრდა. კორუფციის შემთხვევათა რაოდენობა ხშირ შემთხვევაში სწორედ კრიზისის პერიოდში მატულობს, განსაკუთრებით მაშინ, როცა ყურადღება არის მოდუნებული და შესუსტებულია მონიტორინგი შესაბამისი უწყებების მიერ. ამიტომაც, მსგავსი პანდემიების პირობებში მნიშვნელოვანია გაძლიერდეს სამოქალაქო საზოგადოების როლი, რათა მოხდეს მობილიზებული ფინანსური რესურსების მიზნობრივი, რაციონალური ხარჯვა და გამჭვირვალობის მაღალი დონის უზრუნველყოფა.

4. პოლიტიკური რისკები. პანდემიით გამოწვეულმა სხვადასხვა რისკებმა შესაძლოა გამოიწვიოს გლობალური სოციალურ-ეკონომიკური პროცესების გამწვავება და არსებული რესურსების ხელახალი გადანაწილება. აღნიშნულმა, შესაძლოა, ხელი შეუწყოს ამა თუ იმ სახელმწიფოთა შორის კონფლიქტური სიტუაციების გაღვივებას და მრავალი მიმართულებით მცირე დაპირისპირებული კერების წარმოქმნას.

5. სავალუტო რისკები. პანდემიით გამოწვეულმა ეკონომიკურმა შოკებმა მწვავე ასახვა პოვა ლარის კურსზე, რომელიც 2020 წლის დასაწყისში გამოირჩეოდა შედარებით სტაბილურობით დოლართან მიმართებაში. ეროვნულმა ბანკმა დაიწყო პირდაპირი ინტერვენციების განხორციელება, რამაც მცირედით მოახერხა ლარის კურსის გამყარება. ბოლო პერიოდებში სავალუტო შემოდინებებმა იკლო, რამაც საზოგადოებაში შესაძლოა გამოიწვიოს უარყოფითი მოლოდინების გაჩენა და ლარის მნიშვნელოვანი გაუფასურება. ამიტომაც, უმჯობესი იქნება განხორციელდეს ჰეჯირება, რომელიც გამოიყენება სავაჭრო-საფინანსო ბაზრებზე არახელსაყრელი ფაქტორებით გამოწვეული რისკების შესამცირებლად. შესაბამისად, სავალუტო რისკების შემცირებაში შესაძლოა დიდი როლი შეასრულოს ჰეჯირების ინსტრუმენტმა.

6. ტურისტული ნაკადების შემცირების რისკები. ბოლო პერიოდებში ტურიზმის ინდუსტრია საქართველოს ეკონომიკის ერთ-ერთ საკვანძო სექტორად ყალიბდება, რომელიც დღესდღეობით დაახლოებით მშპ-ს 11%-ს წარმოადგენს, ხოლო ტურიზმის სფეროდან ფორმირებული შემოსავლები ზრდის მაღალი ტემპებით საქონლის ექსპორტიდან მიღებულ შემოსავლებს მიუახლოვდა (საქართველოს ეროვნული ბანკის მონაცემებით). პანდემიის შედეგად გამოწვეული საზღვრების ჩაკეტვა და

მოგზაურობის მიმართ პანიკის საფუძვლები ყველაზე უარყოფითად სწორედ ტურიზმის სექტორზე იმოქმედებს. ტურისტთა შემცირებული ნაკადები თავის ასახვას პოვებს სარესტორნო საქმიანობაზე, სავაჭრო ობიექტების შემოსავლიანობაზე და ა.შ. გარდა ამისა, მოცემულ სამეწარმეო საქმიანობებზე გავლენას მოახდენს აგრეთვე დისტანცირების დაცვასთან დაკავშირებული შეზღუდვები.

7. საინვესტიციო რისკები. ბოლო პერიოდისათვის ინვესტიციების შემცირების ტენდენცია ისედაც მნიშვნელოვან საფრთხეს წარმოადგენდა საქართველოს ეკონომიკისათვის. პანდემიის პირობებში კი მოცემულმა რისკებმა კიდევ უფრო მეტი აქტუალურობა შეიძინა. თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტორსაც, რომ საქართველოს ეკონომიკური ზრდა, ძირითადად, დამოკიდებულია სწორედ ინვესტიციების მოზიდვასა და წარმოების ხელშეწყობა-გაფართოებაზე. შედეგად, დღეს არსებული ვითარებიდან გამომდინარე, საერთაშორისო ინვესტორთა გაზრდილი სიფრთხილის გამო შესაძლოა მოხდეს ინვესტიციათა გადავადება, ხოლო მოკლევადიან პერიოდში კერძო ფინანსური შემოდინებების კლება.

8. ფულადი გზავნილების შემცირების რისკები. უცხოეთიდან საქართველოში გადმორიცხული ფულადი გზავნილების წილი დაახლოებით 10-15%-ის ფარგლებშია, რომელიც ხელს უწყობს ქვეყანაში უცხოური ვალუტის შემოდინებას. საზღვრების ჩაკეტვამ და პანდემიით გამოწვეულმა კრიზისმა გლობალურ დონეზე კი გამოიწვია ჩვენი უცხოეთში მყოფი მოქალაქეების მიერ საქართველოში ფულადი გზავნილების ოდენობის შემცირება, რაც ქვეყნის ეკონომიკისათვის მნიშვნელოვანი დანაკლისი იქნება.

9. გარკვეულ ქვეყანათა ჯგუფების მიერ პროტექციონისტული პოლიტიკის არჩევის რისკები. შესაძლოა ზოგიერთმა სახელმწიფომ მოსალოდნელი პანდემიის გავრცელების რისკების პრევენციისა და თავის არიდების მიზნით მოახდინოს საზღვრების ჩაკეტვა, ეკონომიკური საქმიანობების შეზღუდვა, რაც, ვფიქრობ, იმთავითვე არასწორ გადაწყვეტილებას წარმოადგენს. პროტექციონიზმი მოშლის ეკონომიკურ სისტემას, შეამცირებს შემოსავლებს, გაზრდის უმუშევრობას, გამწვავდება სოციალური ფონი, გაუარესდება კეთილდღეობა... ნაცვლად ამისა, უმჯობესი იქნება ქვეყანათა შორის ეკონომიკური, სამედიცინო თუ სხვა მიმართულებებით ურთიერთობების კიდევ უფრო გაღრმავება და დაგროვებული გამოცდილების ერთმანეთისთვის გაზიარება.

10. სამომავლოდ მოსალოდნელი ახალი გლობალური ინფექციების წარმოშობის რისკები. პანდემია - Covid-19-მა ყველას ნათლად დაანახა, რომ მძლავრი განვითარებული სახელმწიფოები თუ საერთაშორისო ორგანიზაციებიც კი სრულყოფილად ვერ უმკლავდებიან მოცემული ვირუსით გამოწვეულ რისკებს, რაც საზოგადოების ნაწილში ბადებს დაუცველობის სინდრომს, აჩენს გარკვეულ მოლოდინებს მსგავსი გლობალური პანდემიების სამომავლოდ წარმოშობასთან დაკავშირებით, რომელმაც შესაძლოა კიდევ უფრო ფატალური შედეგები მოუტანოს კაცობრიობას, ვიდრე თვითონ Covid-19-მა.

11. ხარჯების არასწორად შემცირების რისკები. კრიზისის პერიოდში, ხშირ შემთხვევაში განიხილავენ ხარჯების შეკვეცის შესაძლო ვარიანტებს სხვადასხვა მიმართულებით. ხარჯების შეკვეცა შესაძლოა განიხილოს 3 ძირითადი მიმართულებით: 1. საოპერაციო და მარკეტინგულ საქმიანობასთან დაკავშირებული ხარჯები; 2. ადმინისტრაციულ და სამეურნეო აქტივობებთან დაკავშირებული ხარჯები; 3. თანამშრომლებთან დაკავშირებული ხარჯები. რომელიმე მათგანის ხარჯების შემცირებისას დიდი სიფრთხილის გამოჩენაა საჭირო, თუ რა მეთოდებით და რა პრინციპებიდან გამომდინარე უნდა მოხდეს ხარჯების შეკვეცა. ამასთან, მაქსიმალურად უნდა გამოირიცხოს ხარჯების არასწორად შემცირების რისკები, რომელსაც მნიშვნელოვანი უარყოფითი შედეგების მოტანა შეუძლია გრძელვადიან პერსპექტივაში.

მოცემული რისკების მართვაში შესაძლოა დაგვეხმაროს ისტორიის მანძილზე არსებული სხვადასხვა სახის ეპიდემიების მართვით დაგროვებული გამოცდილება, რომელიც დაგვეხმარება სცენარების შემუშავებასა და მოსალოდნელი რისკების შეფასებაში.

გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია: 1. სახელმწიფოს; 2. კერძო სექტორისა და 3. სამოქალაქო საზოგადოების კოორდინირებული და ეფექტიანი მუშაობა, რითაც შესაძლებელი გახდება მოსალოდნელი მრავალფეროვანი რისკების მართვა და მოცემული რისკების გადაქცევა შესაძლებლობებად.

პანდემიით გამოწვეული რისკები შეიძლება ვაქციოთ შემდეგი სახის შესაძლებლობებად:

1. დისტანციური სწავლების დანერგვა/განვითარება. თანამედროვე განათლების სისტემა წარმოუდგენელი გახდა სასწავლო პროცესში უახლოესი ტექნოლოგიური მიღწევების (მაგ., კომპიუტერი, ინტერნეტი) გამოყენების გარეშე. დღეს არსებული განათლების სისტემა გთავაზობს „ერთხელ მიღებულ განათლებას“, რომელიც შემდგომ პერიოდში საჭიროებს მუდმივ გადამზადებას და დაგროვილი ცოდნის კიდევ უფრო გაღრმავებას. აღნიშნულის საპირისპიროდ, დისტანციური სწავლება გვაძლევს ახალ შესაძლებლობებს უწყვეტი განათლების მისაღებად ნებისმიერი ადგილიდან და სასურველ დროს. დისტანციური სწავლება გამოირჩევა უფრო მეტი მოქნილობით, დროის ეფექტურად გადანაწილებით.

ამასთან, იგი ფართო შესაძლებლობას აძლევს შშმ პირებს ახალი პროფესიის დაუფლებისა და საზოგადოებაში ინტეგრირების მხრივ. თუმცა, დისტანციური სწავლების დასაწერად უნდა მოხდეს საერთაშორისო გამოცდილების შესწავლა და გათვალისწინება.

2. სოფლის მეურნეობის იმპორტის ჩანაცვლება ძირითადად ადგილობრივი წარმოებით. როგორც ყველას კარგად მოგვეხსენება, საქართველოში ადგილობრივი მოსახლეობის საკვები პროდუქტებით უზრუნველყოფა ძირითადად დამოკიდებულია იმპორტირებულ საქონელზე. ამასთან, პანდემიით გამოწვეული კრიზისული ვითარების შედეგად მსოფლიო სახელმწიფოთა უმრავლესობა მოექცა იზოლაციაში, რამაც შესაძლოა უახლოეს პერიოდში გამოიწვიოს საკვებ პროდუქტებზე დეფიციტი და შესაბამისად, საქართველოშიც აღნიშნული საკვები პროდუქტების შეზღუდული რაოდენობით შემოტანა. მოცემული სიტუაცია შესაძლოა იქცეს მნიშვნელოვან შესაძლებლობად საქართველოს აგრო-ინდუსტრიის განსავითარებლად, რომელმაც უნდა მოახდინოს იმპორტის შემცირებით გამოწვეული დანაკლისის შევსება ადგილობრივი წარმოებით. ეს ხელს შეუწყობს, დამატებით სტიმულებს გააჩენს ქვეყანაში წლების განმავლობაში, ფაქტობრივად, უყურადღებოდ დატოვებული აგროსფეროს გამოღვიძებას. გარდა ამისა, პოსტკრიზისულ პერიოდში შესაძლებელია ევროკავშირის წევრი ქვეყნების ბაზრების ათვისება, რაშიც დიდი როლი დაეკისრება კერძო სექტორის მიერ ასოციაციის ხელშეკრულების საფუძველიან შესწავლას და მის ეფექტურ გამოყენებას. სოფლის მეურნეობის სექტორის განვითარება და მოდერნიზება კი, თავის მხრივ, დადებით ეფექტებს გამოწვევს სხვა დარგებზეც.

3. ტურისტული „მწვანე ზონა“ + შიდა ტურიზმის განვითარება. პანდემიით გამოწვეული საზღვრების ჩაკეტვის შედეგად, ადგილობრივ მოსახლეობას ეძლევა „შეზღუდული ალტერნატივა“, დაისვენოს მხოლოდ ადგილობრივ საკურორტო-გამაჯანსაღებელ რეგიონებსა თუ ქალაქებში. თუმცა, ეს იქნება ერთგვარი შესაძლებლობა, მრავალფეროვანი შიდა ტურისტული მომსახურებების შემუშავებისა და დახვეწისათვის. ამასთან, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ Covid-19-ის ამჟამინდელმა სტატისტიკამ საქართველო აქცია ტურისტულ „მწვანე ზონად“. ეს კი, პოსტკრიზისულ პერიოდში, საქართველოს ტურისტულად აქცევს ერთ-ერთ უსაფრთხო და მიმზიდველ რეგიონად მთელ მსოფლიოში.

4. ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელების სტიმულირება. საქართველოსთვის ძალზე მნიშვნელოვანია მსხვილი ინფრასტრუქტურული პროექტების განხორციელებისთვის ხელშეწყობა, რომლის დაფინანსებასაც მხოლოდ კერძო სექტორის წარმომადგენლები იშვიათად ახორციელებენ. ამ მხრივ, აუცილებელია კერძო და საჯარო სექტორებს შორის პარტნიორული ურთიერთობების ჩამოყალიბება. აღსანიშნავია საერთაშორისო სავალუტო ფონდის რეკომენდაციები ისეთ საკითხებთან დაკავშირებით, რომლის მეშვეობითაც საქართველოს მთავრობას შესთავაზა ინსტრუქციები, რის შედეგადაც უნდა განხორციელდეს პროდუქტის შექმნაზე ორიენტირებული ხარჯების გაზრდა, რათა მოხდეს მოთხოვნის ზრდის სტიმულირება. მოცემული კი, მეტწილად გულისხმობს სახელმწიფოს მხრიდან ინფრასტრუქტურული ხარჯების გაწევას.

5. დისტანციური საქმიანობა/ონლაინ ვაჭრობა. ვაჭრობა ინტერნეტ-კომუნიკაციების გამოყენებით მნიშვნელოვან შესაძლებლობებს სთავაზობს კერძო სექტორს სავაჭრო ურთიერთობებში ახლებური მეთოდების გამოყენებასა და დანერგვაში. ამ მხრივ, ონლაინ-გაყიდვებს აგრეთვე ხელს შეუწყობს ახალი მარკეტინგული სტრატეგიების შემუშავებასა და მრავალფეროვანი მარკეტინგული მომსახურების შეთავაზებაში. ეს ყოველივე კი გამოიწვევს საწარმოო რესურსების მნიშვნელოვან ეკონომიასა და დროის დაზოგვას.

შესაბამისად, ვინაიდან რისკები საფრთხეებთან ერთად ყოველთვის აჩენს საზოგადოებისათვის ახალ შესაძლებლობებსა და გამოწვევებს, შეიძლება ითქვას, ზემოთ ნახსენები შესაძლებლობები გაგრძელდეს უსასრულოდ. მთავარია, ეფექტურად და რაციონალურად მოხდეს ხელთ არსებული რესურსების (პირველ რიგში, ქვეყნის ინტელექტუალური კაპიტალის) გამოყენება.

XXI საუკუნის პირველ ორ დეკადაში მომხდარი სწრაფი ტექნოლოგიური, კომუნიკაციური თუ სხვა სახის ცვლილებებიდან გამომდინარე, იძულებული ვხდებით ვიყოთ მუდმივად ფორმაში: სიახლეების ძიებასა და მათ დანერგვაში, ახალი გამოწვევებისთვის მზადყოფნაში, გარემო ფაქტორების ეფექტიან კონტროლირებასა და მიმდინარე პროცესებზე ადეკვატურ რეაგირებაში. აღნიშნული კი მოითხოვს მძლავრ, გაჯანსაღების ღონისძიებებზე ორიენტირებულ ანტიკრიზისულ მენეჯმენტს.

ანტიკრიზისული მენეჯმენტი, ეს არის ავარიულ მოქმედებათა კომპლექსური გეგმა, რომელიც ორგანიზაციებსა და სახელმწიფო მმართველობით ორგანოებს განსაკუთრებულად შეცვლილ გარემო პირობებში ეხმარება უფრო მეტი მოქნილობის, მობილურობისა და სიცოცხლისუნარიანობის მიღწევაში. ანუ როდესაც არსებული მიდგომები, წესები და ჩვევები აღარ არის ადრინდელივით ეფექტური და სარგებლის მომტანი, ორგანიზაციებსა თუ სახელმწიფოებს სჭირდებათ მოდერნიზება, ახალი სისხლი,

განახლებული ენერჯია, რათა მოახდინონ კრიზისული სიტუაციებისგან თავის დაღწევა რაც შეიძლება ნაკლები დანაკარგებით.

ანტიკრიზისული მენეჯმენტი წარმოადგენს პროცესს, რომელიც მოიცავს:

- ✓ პრეკრიზისულ მართვას,
- ✓ მართვას კრიზისის დროს,
- ✓ პოსტკრიზისულ მენეჯმენტს,
- ✓ მიღებულ და მისაღებ გადაწყვეტილებებს.

ანტიკრიზისული მენეჯმენტის დროს მნიშვნელოვანია მართვის ავარიული რეჟიმის ამოქმედება, რომელიც უნდა იყოს კარგად გაანალიზებული და წინასწარ განსაზღვრული. თუმცა უნდა გავითვალისწინოთ ის ფაქტიც, რომ იგი არ შეიძლება წარმოადგენდეს ორგანიზაციის (ან სახელმწიფოს) მუდმივ მდგომარეობას. დროთა განმავლობაში ორგანიზაციები (სახელმწიფოები) უბრუნდებიან ადრინდელ კალაპოტს ახლადმიღებული გამოცდილების შემდგომი გათვალისწინებით.

იმისათვის, რომ კრიზისისგან მიღებული ზიანი იყოს მინიმალური, მნიშვნელოვანია პრეკრიზისული მართვა, რათა კრიზისის პერიოდში არ დაიკარგოს დროის მნიშვნელოვანი ნაწილი მოსალოდნელი საფრთხეების შესწავლასა და ადეკვატური მოქმედებების გეგმის შედგენაზე. სწორედ ამიტომ, თავიდანვე საჭიროა რამდენიმე მნიშვნელოვანი სარისკო პარამეტრის გამოკვეთა, რომელთა მართვაც პრეკრიზისულ პერიოდში ბევრად მარტივია, ვინაიდან ორგანიზაცია იმყოფება მშვიდ, სტაბილურ სამუშაო პროცესში.

რაც შეეხება მოქმედებებს კრიზისის დროს, პირველ რიგში, უნდა მოხდეს მენეჯმენტის საორგანიზაციო სტრუქტურის მორგება კრიზისულ ვითარებაზე. ამასთან, ეფექტიანი და სწრაფი მმართველობითი გადაწყვეტილებების მისაღებად სასურველია განხორციელდეს მართვის პროცესის ცენტრალიზება. შესაბამისად, მართვის სტრუქტურა ხდება უფრო ვერტიკალური, იზრდება გაცემული დავალებების კონტროლი და ხორციელდება ადრე დაგეგმილი საბიუჯეტო ხარჯების გადახედვა.

გარდა ამისა, კრიზისის პერიოდში მენეჯმენტმა უნდა უზრუნველყოს თანამშრომელთა ინფორმირება, რათა არ მოხდეს დამახინჯებული ან არასწორი ინფორმაციის გავრცელება, შესაბამისად, პანიკის წარმოქმნის საფრთხე უნდა იყოს მინიმალური, ხოლო პოსტკრიზისულ პერიოდში, სასურველია, განხორციელდეს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან თანამშრომელთა დაფასება, წახალისება და მათი შემდგომი სტიმულირება.

დასასრულს, მნიშვნელოვანია პოსტკრიზისული მენეჯმენტი. ამ პერიოდისათვის უნდა მოხდეს კრიზისით გამოწვეული ზარალის ოდენობის შეფასება და მოცემული კრიზისის შესამცირებლად გაწეული ეფექტიანი მოქმედებების გამოყოფა. შემდგომ ამისა, უკვე ახალი გამოცდილებიდან გამომდინარე, მენეჯმენტი ცდილობს მოახდინოს ანტიკრიზისული გეგმის მნიშვნელოვანი გადახალისება.

ამასთან, უნდა გავითვალისწინოთ ისიც, რომ კრიზისის შემდგომ პერიოდში მენეჯმენტი იწყებს მოდუნებას და ხშირ შემთხვევაში ყურადღების დონე კლებულობს. ამიტომაც, ანტიკრიზისულ მოქმედებებთან ერთად, ხშირად უფრო მნიშვნელოვანია კრიზისის დასრულების შემდგომ მიღებული და მისაღები გადაწყვეტილებები.

დასკვნა

პანდემიით გამოწვეული ვითარებიდან გამომდინარე, საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციები, იღებენ რა თავის წილ სოციალურ პასუხისმგებლობას და საწყის პერიოდშივე ცდილობენ არსებულ გამოწვევებთან გამკლავებას, მზაობას გამოთქვამენ სწრაფად მოახდინონ ვირუსით გამოწვეული ეკონომიკური რისკების მინიმიზება. ზუსტი ეკონომიკური ეფექტების შეფასებაზე საუბარი, რასაკვირველია, ჯერ კიდევ ადრეა. ფაქტია, რომ მსოფლიო ეკონომიკა მოკლევადიან პერიოდში მნიშვნელოვნად დაზარალდება.

საქართველო საერთაშორისო საფინანსო ორგანიზაციებთან რამდენადაც უკეთ შეძლებს თანამშრომლობას და მოზიდული სახსრების ეფექტურ გამოყენებას, იმდენად წარმატებით განახორციელებს პანდემიასთან ბრძოლას და მისგან მიყენებული ზარალის შემცირებას. ამ შემთხვევაში მოსალოდნელია კორუფციული რისკების ზრდა, ამიტომაც სახელმწიფომ დიდი ყურადღება უნდა დაუთმოს კორუფციული რისკების შემცირებას.

დღეს არსებული გლობალური გამოწვევები იძლევა შესაძლებლობას, მნიშვნელოვანი ყურადღება დავუთმოთ ელექტრონულად, დისტანციური ფორმით საქმის წარმოების სტიმულირებას, ამ

მიმართულებით რეფორმების გატარებას, არსებული ონლაინპლატფორმების მოდერნიზებას და მათი ხელმისაწვდომობის გაზრდას;

უნდა მოხდეს სხვა ქვეყნების დადებით და უარყოფით გამოცდილებათა გაანალიზება, არა მარტო ჯანდაცვის, არამედ ეკონომიკური ანტიკრიზისული მენეჯმენტის მიმართულებით;

საბოლოო თვალსაზრისით, საქართველოში პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური პროცესების მიმოხილვა კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს იმაში, რომ მნიშვნელოვანია სახელმწიფოს მხრიდან განხორციელდეს ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების კომპლექსური და თანმიმდევრული პოლიტიკის შემუშავება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ქვეყნის ეკონომიკა აღმოჩნდება კოლაფსის წინაშე, რაც, თავის მხრივ, გამოიწვევს უმუშევრობის ზრდასა და მოსახლეობის უმრავლესობისათვის ცხოვრების დონის დაცემას.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. აბესაძე რ., 2020, გლობალიზაცია და პანდემიის ეკონომიკური პრობლემები, გაზეთი „თბილისის უნივერსიტეტი“.
2. ლებანიძე ბ., 2020, აზიური ვეფხვების კვალდაკვალ: როგორ დავამარცხოთ Covid-19, საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი.
3. ნადარაია ო., 2020, ჰეჯირების შემთხვევაში მთავრობამ და ეროვნულმა ბანკმა მეტისმეტი სავალუტო რისკი არ უნდა აიღოს, ჟ. „კომერსანტი“.
4. ჭითანავა ნ., 2020, განსაცდელმა გააზრებულმა ნაბიჯების გადადგმა უნდა შეგვაძლებინოს, საინფორმაციო-ანალიტიკური სააგენტო „ივერიონი“.
5. ეკონომიკური პოლიტიკის კვლევის ცენტრი, 2020, ეკონომიკური შედეგები მსოფლიოსა და საქართველოსთვის.
6. World Health Organization, 2020, Don't expect travel bans to beat coronavirus (www.euronews.com)
7. www.synergy.ge
8. www.strategy.ge
9. www.insource.ge

Gia Zoidze

RISKS CAUSED BY PANDEMICS AND ANTI-CRISIS MANAGEMENT Summary

The pandemic - Covid-19 - is currently a major crisis in the healthcare system of most countries in the world. Since the Corona virus first appeared in late 2019, it has spread to all continents (except Antarctica).

It is very important for Georgia, as a developing country, to attract financial resources or various types of assistance from international organizations, individual states or private investors. International monetary resources in the Georgian economy were represented by a significant share even before the crisis. In addition, revenues from tourism and remittances accounted for about 25% of GDP. Therefore, the amount of aid received from international donors largely determines how much of the potential acute economic damage caused by the pandemic will be reduced. However, I think that in each acute or moderate crisis, bringing Georgia out of the economic crisis should not depend only on the assistance provided by international donors. For that, I think it is necessary to create an anti-crisis fund, where the country should gradually mobilize and reserve funds, which will be one of the solid guarantees of stable economic development and the existence of the state.

The countries that failed to manage the centralized state of emergency have collapsed. Statements and approaches made by governments at various levels to effectively manage crisis management have caused unrest, creating uncertain circumstances that have complicated management processes. Fortunately, Georgia has managed to centralize the crisis in a timely manner, thus successfully trying to avoid the potential dangers caused by the pandemic.

The pandemic of Covid-19 is still raging around the world, and in the post-pandemic period the global socio-economic crisis is expected to intensify, but it also provides an opportunity to take a more complex approach to promoting health and a healthy lifestyle, investing in healthcare systems and more stable supply chains, which we are unlikely to achieve in the short term, but in the long run we will all reap significant benefits.

აკადემიკოსი პაატა ბუბუშვილი – 115	5
კლენარული სხდომა	
<i>რამაზ აბესაძე</i> პანდემიის ეკონომიკური, სოციალური და ჰუმანიტარული ასპექტები მსოფლიოსა და საქართველოში	12
<i>David Aslanishvili, Kristine Omadze</i> COVID 19 AND INTERNATIONAL STUDY ON PUBLIC DEBT	23
<i>Теймураз Беридзе</i> К ВОПРОСУ ВЗАИМОСВЯЗИ СОБСТВЕННОСТИ И УПРАВЛЕНИЯ (ОТПРАВНЫЕ ТОЧКИ ИССЛЕДОВАНИЯ)	27
<i>George Berulava</i> ON THE ROLE OF NON-FARM ECONOMY IN POVERTY REDUCTION IN RURAL AREAS IN GEORGIA	30
<i>Вахтанг Бурдули</i> СУЩНОСТЬ И МЕСТО ЭКОНОМИКИ ЗНАНИЙ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИК	32
<i>რევაზ გველესიანი</i> ეკონომიკური პოლიტიკის მიზნების ოპერაციონალიზება და მათი ურთიერთდამოკიდებულების შეფასება	46
<i>რევაზ გოგობია</i> მსოფლიო განვითარების პროცესების ზღვარგადასული გლობალიზაციის დეგლობალიზაციის საკითხისათვის	51
<i>Natalia Eremeeva, Liubov Zharova</i> SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS BASEMENT FOR ENERGY SAFETY AND ECONOMIC DEVELOPMENT	56
<i>გულნაზ ერქომაიშვილი</i> კორონავირუსის ეკონომიკური გამოწვევები და მისი დამლევს ტენდენციები საქართველოში	61
<i>მურმან კვარაცხელია</i> გლობალური პანდემიის ეკონომიკური გამოწვევები	65
<i>Юрий Киндзерский</i> ИНДУСТРИАЛИЗАЦИЯ В УКРАИНЕ: ВЫЗОВЫ ДЛЯ ПОЛИТИКИ В КОНТЕКСТЕ ЦЕЛЕЙ ИНКЛЮЗИВНОГО РАЗВИТИЯ	69
<i>პაატა კოლუაშვილი, გენადი ბალათურია</i> სახელმწიფო-საჯარო პარტნიორობა აგროსამრეწველო კომპლექსის ინოვაციური განვითარების სფეროში	76
<i>Альфред Кураташвили</i> ЦЕЛЕВАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА НА СЛУЖБЕ ЭКОНОМИЧЕСКОМУ ФАШИЗМУ – ЭТО ПРЕСТУПЛЕНИЕ ПРОТИВ ЧЕЛОВЕЧНОСТИ (!?)	81
<i>თეა ლაზარაშვილი</i> ინოვაციების სტიმულირებს ფინანსური მეთოდები და გამოყენების თავისებურებები	86
<i>ზურაბ ლიპარტია</i> საქართველოში სახელმწიფო პროგრამული ბიუჯეტების სრულყოფის მეთოდოლოგიური მიდგომები	90
<i>ნუგზარ პაიჭაძე</i> ადამიანური რესურსების მართვის სამსახურის სტრატეგიული როლის შესახებ	94
<i>Владимир Папавა, Тамара Тапладзе</i> О КРОНОМИЧЕСКОМ КРИЗИСЕ	98
<i>Евгений Редзюк</i> ОСОБЕННОСТИ И ПОСЛЕДСТВИЯ КРИЗИСНЫХ ЯВЛЕНИЙ ПАНДЕМИИ COVID-19 НА МИРОВУЮ ЭКОНОМИЧЕСКУЮ АКТИВНОСТЬ	102
<i>ავთანდილ სულაბერიძე, ვლადიმერ სულაბერიძე, ვანო შუმტაკაშვილი</i> პანდემიის დემოგრაფიული ასპექტები და თვითმოვლთი ქცევა	108
<i>თეიმურაზ შენგელია, იური კოზაკი</i> სოციალური ინჟინერიის როლი ეკონომიკური ზრდის პროგნოზირებაში	114

<i>Anna Chechel</i> REFORM OF DECENTRALIZATION IN UKRAINE: IMPACT ON LOCAL BUDGET INCOME	118
<i>ეთერ ხარაიშვილი, ია ნაცვლიშვილი</i> სასურსათო უსაფრთხოების გამოწვევები საქართველოში და სოფლის მეურნეობის განვითარების პრიორიტეტები პოსტკორონავირუსულ პერიოდში	122
<i>რევაზ ჯავახიშვილი</i> განათლება და მეცნიერება – სამხრეთ კორეის ადამიანისეული კაპიტალის განვითარების პრიორიტეტები	132
პანდემია და მასთან დაკავშირებული ეკონომიკური პრობლემების სექცია	
<i>Рамила Алиева</i> ЭКОНОМИКА В КАРАНТИНЕ	136
<i>მირზა ბახტადე</i> საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის ზოგიერთი ასპექტი პანდემიის პირობებში	139
<i>დავით ბიძინაშვილი</i> მიმდინარე პანდემიის პირობებში ინფლაციის გაზრდისა და ფინანსური რესურსების არაეფექტიანი ხარჯვის საფრთხეები საქართველოში	143
<i>თამაზ გამსახურდია, თეიმურაზ ფესტენიძე</i> მენეჯმენტის როლი პანდემიასთან ბრძოლის საქმეში	149
<i>ზურაბ გარაყანიძე, სოლომონ პავლიაშვილი</i> პანდემიის გავლენა საქართველოზე გამავალ ევროკავშირის „სამხრეთის გაზის დერეფანზე“	154
<i>Tamara Gvenetadze</i> PANIC BUYING BEHAVIOR CAUSED BY THE CORONAVIRUS	162
<i>დავით გოგლიძე</i> კორონავირუსის პანდემიის გავლენა ელექტრონულ ბიზნესზე საქართველოში	163
<i>ნინო გომელაური</i> საქართველო მესამე ეპიდემიოლოგიური გადასვლის პერიოდში	172
<i>Ната Давлашериძე</i> ЛАУРЕАТЫ НОБЕЛЕВСКОЙ ПРЕМИИ ОБ ЭКОНОМИЧЕСКОМ И ФИНАНСОВОМ ПОРЯДКЕ В МИРЕ ПОСЛЕ ПАНДЕМИИ COVID-19	176
<i>Ната Давлашериძე</i> ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО КОРОНАКРИЗИСА И ПУТИ ВЫХОДА ИЗ НЕГО: ПРАКТИКА И ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ	181
<i>ლინა დათუნაშვილი</i> სოფლის მეურნეობა და ეკონომიკური გამოწვევები პანდემიის პირობებში	184
<i>გია ზოიძე</i> პანდემიით გამოწვეული რისკები და ანტიკრიზისული მენეჯმენტი	190
<i>ხათუნა თაბაგარი</i> საქართველოს ექსპორტის ზოგადი ანალიზი: გამოწვევები Covid-19 ვირუსის ფონზე	196
<i>სოფიკო თევდორაძე</i> COVID 19-ის გამოწვევები ტურისტული ბიზნესის განვითარებაში - პრობლემები და პერსპექტივები	201
<i>ციცინო თეთრაული</i> პანდემია და მისგან გამოწვეული ეკონომიკური პრობლემები	204
<i>ხათუნა თოდუა</i> კორონავირუსით გამოწვეული კრიზისი: ახალი გამოწვევები და შესაძლებლობები საქართველოს ეკონომიკისათვის	215
<i>ლია თოთლაძე, მამუკა ხუსკივაძე</i> Covid-19-ის გავლენა პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების დინამიკაზე	218
<i>ეთერ კაკულია, ნანა ბიბილაშვილი</i> მცირე ბიზნესის განვითარებაში არსებული და COVID-19-ით გამოწვეული პრობლემები საქართველოში	225
<i>ნათია კახიაშვილი</i> გლობალური პანდემიის გავლენა კორპორაციათა შერწყმისა და შესყიდვის ოპერაციებზე	231

<i>ნინო ლობჯანიძე</i> კორონავირუსის (Covid-19) გავლენა წყლის ინდუსტრიაზე: ძირითადი გამოწვევები მსოფლიოსა და საქართველოში	235
<i>რევაზ ლორთქიფანიძე</i> COVID-19-ის გავლენისა და საქართველოს ეკონომიკური პრიორიტეტების შესახებ	241
<i>სოსო მასურაშვილი</i> პანდემიით გამოწვეული რეცესია - „შოკი“ მსოფლიო ბიზნესისთვის	244
<i>მედეა მელაშვილი, ქეთევან ქველაძე, ნუნუ ქისტაური</i> პანდემიის გავლენა ეკოლოგიურ პრობლემებზე მსოფლიოში	253
<i>ზურაბ მჭედლიძე</i> კორონავირუსის პანდემიის გავლენა საქართველოს ტურისტულ სექტორზე	255
<i>გიული ქემლაშვილი, მარიამ ჯიბუტი</i> საქართველოს მთავრობის ანტიკრიზისული ეკონომიკური გეგმა და ბიზნესის გამოწვევები კორონავირუსის პირობებში	259
<i>ირაკლი ქვარაია</i> პანდემიის პერიოდში საქართველოს სამშენებლო სფეროში წამოჭრილი პრობლემები	264
<i>ქეთევან ქველაძე, მედეა მელაშვილი, ნუნუ ქისტაური</i> პანდემიის თანამედროვე გამოწვევები ტურიზმის სექტორში და მისი გადაჭრის გზები	266
<i>Tamar Koblianidze, Tamar Tabidze</i> FUTURE TOURISM TRENDS AFTER POST – PANDEMIC PERIOD	272
<i>გივი ყუფარაძე</i> Covid 19 და უკეთესი სიკვდილი	278
<i>ხათუნა შალამბერიძე</i> საბანკო საქმიანობის ტენდენციები, პანდემია და საბანკო პროდუქტების ტრანსფორმაცია	283
<i>მალბაზ ჩიქობავა</i> კორონავირუსი - ბუნებრივი პანდემია თუ გლობალური სპეცოპერაცია	287
ეკონომიკური თეორიისა და საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების სექცია	
<i>Кристина (Кетеван) Кураташвили</i> ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО И РОЛЬ КУЛЬТУРЫ В ЗАЩИТЕ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	296
<i>გელა ლობჯანიძე</i> გლობალური სოციალურ-ეკონომიკური კრიზისების აქტუალური რელიგიური ასპექტები	299
<i>ნინო მელითაური</i> საქართველო-ევროკავშირის შორის ვაჭრობის ლიბერალიზაციის შედეგები	309
<i>ზურაბ ნოზაძე</i> გლობალური ეკონომიკის საკითხები	314
<i>ნუნუ ქისტაური, მედეა მელაშვილი, ქეთევან ქველაძე</i> კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობის ზოგიერთი ასპექტი	317
<i>ლალი ხიზაძე</i> საქართველოში ბიზნესის უსაფრთხოებისა და საგარეო სავაჭრო პოლიტიკის რეგულირების აქტუალური პრობლემები და მისი სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები	321
სექტორული და რეგიონული ეკონომიკის სექცია	
<i>ქეთევან არჩაია</i> ძირითადი მიდგომები ჯანდაცვის სფეროში „ეფექტიანობა“, „შედეგიანობა“, „რესურსებთან“ მიმართებაში	329
<i>ვანო ბენიძე</i> დამამუშავებელი მრეწველობის როლი ეკონომიკურ განვითარებაში	331
<i>ბადრი გეგზაია, მირზა სუქნიშვილი, ჰამლეტ სანიკიძე</i> სასურსათო უსაფრთხოება და აგრობიზნესის განვითარების თანამედროვე გამოწვევები საქართველოში	340

<i>Наталья Солидор</i> ПУТИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ АВИАЦИОННОЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ	346
<i>იამზე სურმანიძე</i> აჭარის ა. რ. მოსახლეობის რიცხოვნობისა და სქესობრივ-საკობრივი სტრუქტურის სტატისტიკური ანალიზი	351
<i>თენგიზ ქავთარაძე</i> საქართველოს მეცხოველეობაში ინოვაციების გავრცელების სექტორული და რეგიონული პრობლემები	359
<i>გიორგი ხარშილაძე</i> საქართველოს ეკონომიკის სტრუქტურული ტრანსფორმაციის ზოგიერთი ასპექტები და მოდელები გარდამავალ პერიოდში	367
მაკროეკონომიკის, ფინანსებისა და მდგრადი განვითარების სექტორი	
<i>გელა ალადაშვილი</i> გარემოსდაცვითი მენეჯმენტის გაუმჯობესების გზები	379
<i>ხათუნა ბერიშვილი</i> ბიზნესის სოციალური პასუხისმგებლობის როლი საზოგადოების მდგრად და ინოვაციურ განვითარებაში	384
<i>გიორგი ბრეგვაძე</i> უმუშევრობა და დასაქმება საქართველოში	388
<i>მაია გოგობია</i> ფინანსური ბაზრის რეგულირების ზოგიერთი საკითხი	393
<i>ლია დვალიშვილი</i> ჰაერის დაცვის სფეროში საკანონმდებლო სისტემის განვითარების საერთაშორისო გამოცდილების შესახებ	397
<i>თამარ დუდაური</i> ინოვაციური სფეროს თანამედროვე მდგომარეობა და პერსპექტივები	405
<i>ხათუნა თოდუა</i> საქართველოს მდგრადი განვითარების პრობლემები თანამედროვე ეტაპზე	411
<i>რუსუდან კვარაცხელია, ლევან კიკილაშვილი</i> კორპორაციული სოციალური პასუხისმგებლობის მნიშვნელობა თანამედროვე საბანკო სისტემის ფინანსური სტაბილურობისთვის	415
<i>მერაბ ლომინაძე</i> საინვესტიციო პროცესების ხელშეწყობი ეკონომიკური ფაქტორები საქართველოში	421
<i>დალი მაგრაქველიძე</i> ფინანსებში ტექნოლოგიების გამოყენების მნიშვნელობა	426
<i>ლელა მამალაძე</i> ინტერესთა ჯგუფების ანალიზი ინსტიტუციური ეკონომიკის კონტექსტში	430
<i>მარინა მუჩიაშვილი, ნინო ხატისაშვილი</i> საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის ხარჯების სტრუქტურის სტატისტიკური ანალიზი	434
<i>ნინო ჟორჯიკაშვილი</i> შემოსავლების უთანასწორობა და ფისკალური პოლიტიკის გავლენა ინკლუზიურ ზრდაზე	440
<i>ნინო სამჭკუაშვილი</i> ციფრული ეკონომიკა: პრობლემები და პერსპექტივები	446
<i>ნინო სარდლიშვილი</i> კარიერული განვითარება საჯარო სამსახურში (რაოდენობრივი კვლევის ანალიზი)	452
<i>ნინო სარდლიშვილი, ნინო საჩალელი</i> უმუშევრობის პრობლემა და მდგრადი განვითარების როლი მის აღმოფხვრაში	455
<i>Nino Sachaleli</i> THE ROLE OF PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP IN BUSINESS DEVELOPMENT	462
<i>შოთა ყარაღაშვილი</i> ესტონეთისა და საქართველოს ცენტრალური ბანკების როლი სავალდებულო დაგროვებით საპენსიო სქემაში	467

<i>ფატი შენგელია</i> თანამედროვე ეკონომიკური გამოწვევები და საქართველოს ეკონომიკა	470
<i>ვასილ ხიზანიშვილი</i> გერმანული სოციალური საბაზრო ეკონომიკა და სახელმწიფოს როლი სისტემის ფუნქციონირებაში	473
<i>მარიამ ხურციძე</i> სიღარიბის დაძლევა და უმუშევრობის შემცირება, როგორც საქართველოს ერთ-ერთი მთავარი გამოწვევა	479
მიკროეკონომიკისა და ბიზნესის აღმინისტრირების სექცია	
<i>ქეთევან კოკაია</i> მცირე და საშუალო ბიზნესის დაფინანსება საქართველოში	482
<i>ილია კოჭორიძე</i> საქართველოს სადაზღვევო კომპანიების საინვესტიციო პოლიტიკა	484
<i>თამარ ლაზარიაშვილი</i> სადაზღვევო ბაზარი და აგრობიზნესის განვითარების შესაძლებლობები	488
<i>ბაბულია მღებრიშვილი, მ. ბიჭიკაშვილი</i> ქართველი მომხმარებლის დამოკიდებულება სოციალურ ქსელებზე (Facebook-ის მაგალითზე)	491
<i>Larysa Syvolap</i> FINANCIAL CONTROLLING AS A TOOL FOR EFFECTIVE ENTERPRISE MANAGEMENT	497
<i>მარინე ცუცქერიძე</i> ბიზნესის ინოვაციური განვითარების პროცესში ინვესტიციების გამოყენება საქართველოში	501
<i>ზურაბ წერეთელი</i> ბიზნესის განვითარების მენეჯმენტის პროგნოზირების პრობლემები და მეთოდები	504
<i>იზოლდა ჭილაძე</i> საწარმოთა ფინანსური სტაბილურობის ანალიზის სრულყოფის საკითხები	510
<i>მანანა ხარხელი, გიორგი მორჩილაძე</i> კრიზისულ სიტუაციაში კომპანიის მართვისას გასათვალისწინებელი საკითხები	518
სოციალური და დემოგრაფიული პრობლემების სექცია	
<i>ლელა მენაბდიშვილი</i> შრომითი საქმიანობის განწყობა სტუდენტ ახალგაზრდებში	524
<i>ნანა მენაბდიშვილი</i> თვითმოვლითი ქვევის თავისებურებები სტუდენტებში	529
<i>მარინა მუჩიაშვილი, ქეთევან ლიპარტელიანი</i> სოციალური სფეროს პროგრამებისა და პროექტების დაფინანსების სტატისტიკური ანალიზი საქართველოში	533
<i>ნინო ტალიკაძე</i> კაცები კვლავ მეტს გამოიმუშავენ ვიდრე ქალები? მითი თუ რეალობა?	541
კონფერენციის მონაწილეები	549

დაიბეჭდა თსუ პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის
სამეცნიერო-საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით

გამომცემლობის რედაქტორი სესილი ხანჯალაძე

თსუ გამომცემლობის დიზაინერი ნინო ებრალიძე

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პაატა გუგუშვილის სახელობის ეკონომიკის ინსტიტუტის გამომცემლობა
თბილისი, გ. ქიქოძის № 14

93 22 60, 99 68 53

ელფოსტა: economics_institute@yahoo.com

დაიბეჭდა თსუ გამომცემლობის სტამბაში

0128 თბილისი, ილია ჭავჭავაძის გამზირი 1

1 Ilia Chavchavadze Avenue, Tbilisi 0128

Tel +995 (32) 225 04 84, 6284, 6278, 1500

www.press.tsu.edu.ge